

PROSVETNI DEL



Hans Orlowski, Ilustriran rokopis

Uvod v glasbo

Dr. Stanko Vurnik

Glasbena vsebina s stališča psihološke estetike¹

Še globlje razumevanje opisanih zgodovinskih tipov glasbene vsebine dosežemo, če si pojasnimo tudi notranji mehanizem glasbenega doživljanja, kakor ga raziskuje psihološka estetika (prim. Fr. Veber, Očrt psihologije, 1924, in Estetika, 1925).

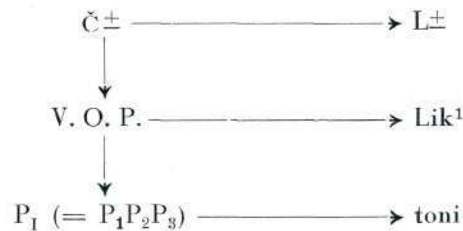
Na navadnih občutkih tonov lahko slone hedonska čuvstva, ki nam delajo tone »prijetne« ali »neprijetne«. N. pr. prijetni, čisti ton klavirja, neprijetni, cvileči flageolet, nahodni klarinet itd. Ta čuvstva, pri katerih smo s pozornostjo pri svojem doživljanju, še niso na sebi umetnostnega pomena, pač pa se dado barve tonov v estetski zvezi izrabljati (če govorimo o instrumentalnih barvah, koloritu itd.).

I. Estetsko čuvstvo ne sloni neposredno na občutkih posameznih tonov. Nihče se pri po-

¹ Iskrena zahvala g. univ. prof. dr. F. Vebru in gospe dr. A. Sodnikovi za pomoč pri sestavljanju tega poglavja! — S. V.

slušanju simfonije ne lovi od posameznega »prijetnega« tona do drugega, nego zbira ter ureja tone (pótem posebnega duševnega oblikovanja) v »like«, t. j. si predstavlja kar cele motive, fraze, temata, organizme glasbenih teles, kompozicionalne organizme delov v celoti itd. Na predstavah takšnih »irealnih likov« (t. j. višjeredno oblikovanih predstavah, katerih pristnost je načelno neodvisna od pristnosti njihovih psiholoških podlag, tako si melodijo itd. lahko pristno predstavljaš, če tudi tonov ne čuješ, pa si jih vsaj nepristno predstavljaš itd.) šele sloni pozitivno ali negativno estetsko čuvstvo, ki nam kaže skladbe, t. j. pristojne glasovne like kot lepe ali grde in obrača našo pozornost na te skladbe same, ne pa na doživljanje spričo njih.

Shematski ponazorjeno:



Shema 1. — Psihološko-estetski shema čiste glasbe.

(P_1 = primarne predstave, $P_1P_2P_3$ predstave tonov, V. O. P. višjeredno oblikovana predstava [n. pr. melodijska, polifono, homofono telo, kompozicija ABA itd.], Lik^1 = prvopotenčni lik, $\check{C}\pm$ pozitivno ali negativno estetsko čuvstvo, $L\pm$ lepota ali grdota.)

Če so zraven še barve tonov v estetski zvezi izrabljene, sloni tedaj irealni lik na dvovrstnih predmetnih podlagah: na tonih in še posebej na njih barvah, pri čemer je težišče te slonitve lahko na prvi ali drugi podlagi. »Cvileči flageolet« ali »prijetno čisti klavirski ton« sta podlagi, na katerih sloni lahko pristojni lik, ki pa mu gre zdaj značaj ljubkosti ali ogabnosti (dasi utegne sam biti kljub »ogabni« podlagi še vedno »lep«).

Čista glasba je nekak osnoven estetski tip, ker ima zgolj muzikalične predmetne podlage, t. j. zgolj muzikalične oblikovne predstave, ki nič ne »pomenijo« in so vsebinski, t. j. predstavno-asociacijski, čuvstveno, miselno itd. indiferentne. Gre za čisti »vtis« glasbene forme, t. j. vsega onega, kar se od skladbe da »pasivno« dojeti kot »objektivna« vsebina, ki jo vsak poslušalec enako »tolmači«. Sem spada gori opisana čista instrumentalna glasba (str. 246/7) kakor tudi one vrste vokalna in vokalnoinstrumentalna glasba, pri kateri glasba teksta ne podpira niti s »predstavnoslikajočim« ozadjem, niti mu ni »čuvstven interpret«, niti ne »izraža« tekstovega notranjega idejnega zmisla, ampak je z njim zgolj v zunanji, t. j. »ušesni« zvezi (str. 115, primeri tudi n. pr. plesno